Medya okuryazarliğinin zorunluluğu

Müellif: Bardul Zaimi

Çok sayıda araştırmacı tarafından, 21-ci yüzyıl teknoloji ve medyalar yılı olarak adlandırılmıştır. Teknolojinin olağanüstü ilerlemesi, o tür teknolojik gelişim ile sürekli ortak bağda olan medyaların değişik şekilde işleyişini belirlemekteydi. Teknolojik ilerlemenin medyalarla olan bu ortak bağı, verilerin yaratılması, dağıtımı ve kabulünde yeni bir paradigma yaratmıştır. Teknoloji tarafından, bir de medyaların bu hakikate uyarlanması tarafından belirlenen tamamen yeni bir hakikat mevcuttur.

Bu bağlamda, bizlerin dünya ve dünyayı anlama hakkındaki bilgilerimizin günü, birlikte geçirdiğimiz medya ve onun teknolojileri tarafından oluşması kaçınılmazdır. O yüzden, araştırma becerilerinin geliştirilmesi, medya içerik ve bilgilerinin analizi ve değerlendirilmesi ve bunun sonucunda da medya içeriklerinin oluşum süreci hakkında eleştirel hissin uyanması için medya tahsili ve okuryazarlığı, doğrusu medya eğitimi bir zorunluluktur.

Teorik düzeyde, medya eğitimi ve okuryazarlığı konusu çok sayıda araştırmada ele alınmış, son dönemlerde ise dünyayı, siyasi, sosyal ve toplumsal hakikatleri anlamakta medya okuryazarlığının temel unsur olma durumu daha da artmaktadır. Elbette, medya eğitimi ihtiyacı, toplumdaki yeni teknolojilerin tırmanışta olduğuna denk gelen geçmiş dönemlere dayanmaktadır.

1982 yılında UNESKO "gençleri güçlü resimler, sözcükler ve sesler dünyasında yaşamaları için hazırlamamız gerekir" diye uyardı. Çok sayıda teorik tanımlar arasında kurumsal ve resmi özelliği taşıyan tanım yine UNESKO ve Avrupa Konseyi'nin tanımıdır. Sözü edilen bu tanımda medya eğitimi ve okuryazarlığı "medyaların ve onların içeriklerinin değişik bakış açıları eleştirel anlamda anlama ve öğrenme, bunun yanı sıra da değişik bağlamlarda iletişim amaçlı medyalara erişim kapasitesi" olarak algılanmaktadır.

Medya eğitimi ve okuryazarlığı kavramları değişik manalara sahip olduğu ve eşanlamlı olmadığı açıklama gereksinimi ortaya çıkmaktadır. Medya eğitimi, eğitim sürecini ve medya içeriklerinin algısını kapsamaktadır, buna karşın medya okuryazarlığı, medya içeriklerinin somut şifre çözümleme süreci anlamına gelmektedir.

Teorik bakış açısından da, medya olgusunun ve işlevselliğinin doğasını anlama gereksinimi de vardır. Bu da, medya eğitimi ve okuryazarlığa anlam kazandıran bazı tanımlarla belirlenmektedir. Teknoloji ve somut olarak internet ile tasdik edilen yeni medya hakikatini algılamada en büyük dönüm noktasına sebep olan, "küresel köy" tanımını lanse eden ilk Kanadalı medya teoretisyeni Herbert Marşal Mek Luhan'dır. Mek Luhan, "medyalar mesajdır" fikrini telaffuz etmekle büyük dönüm noktası metaforunu ortaya atmıştır.

Bu ve bunun devamındaki tanımlar çerçevesinde, medya eğitimi ve okuryazarlığının işletilmesi için gerekli olarak kalan diğer öncüller ortaya çıkmaktadır. Bu yönde, medya okuryazarlığıyla

meşgul olan ve aşağıdakilerine dikkatimizi çeken tümünün kabul gören tanımlarının anlaşılması önemlidir:
- tüm medyalar yapılardır,
- medyalar hakikat versiyonları kurarlar,
- kamuoyu, medyalar tarafından aktarılan içeriklere anlam vermektedir.

Tüm bu çerçeve içerisinde, bunun yanı sıra, daha geniş çaplı çalışma gerektirdiği için bu makalede kapsanamayacak diğer önemli tanımlar da ortaya çıkmaktadır. Bunun dışında, onların gerçek anlamda neyi temsil ettiklerini anlayabilmek için medyaların işlevselliklerini tanımlamamız gerekir. Medyaların bilgilendirme, eleştirel ve denetleyici, eğitimsel ve eğlence işlevi, bir de sürekli öğrenme, bütünleştirici ve liderlik işlevi de vardır (medyalar insanları, kültürleri, fikirleri ve dinleri bütünleştirmektedir).

Medyaların doğası ve işlevini belirleyen bu tanımları esas alarak, gerçek anlamda medya eğitimi ve okuryazarlığı sürecinin tamamı tanımlanmaktadır. Çok karmaşık, ancak aynı zamanda, medyalarda geleneksel, yeni medyalarda ise çevrimiçi dünyası ortamına tamamen bağlı kalmış olarak tanımlanan medya dünyasında, medya ortamında dolaşan tüm bilgiler planimetrisini anlayabilme gereksinimi ortaya çıkmaktadır. Bu, medya eğitimi ve okuryazarlığının, kuramların geniş maddesinin birleştirilmesi amacıyla, bu süreç içerisinde gazetecilik konseptini tüm boyutlarıyla sunma ihtiyacını vurgulama gereksinimi vardır.

Medya eğitimi ve okuryazarlığı, bunun yanı sıra, haber, veri anlamına gelen gazetecilik mesleğini ve onun özünü tanımayı içermesi gerekmektedir. Gazeteciliğin tüm diğer türleri, asıl gazeteciliğin özünü oluşturan haberlerden oluşmaktadır.

Çevrimiçi medyalar dünyasında gerçek kaosa sebep olan iletişimler, veriler ve yayınlamalarla dolu bir dünyada yaşıyoruz. Medya teorisi uzmanları, iletişimlerin tümünün gerçek bilgilere sahip oldukları anlamına gelmediklerini vurgulamaktadırlar. Bazı bilgiler, sadece kamu yararına olduğu durumunda gerçek anlam kazanmaktadır. Bu yüzden gazetecilerin görevi spesifiktir.

İletişimlerin, yayınların tümü gazetecilik anlamına gelmemektedir, bilgiler sağlıklı değil, ortak kamu ortamına faydalı değildir. Gazetecilik, bilgileri toplama, işletme ve yayınlama diye zorlu bir süreçten ibarettir. Bu, yayınlanacak olan haber veya bilgiye mesleki güvenilirlik verecek çok sayıda denetlemeden oluşan bir sorumluluk sürecidir.

Medyaların işlevselliğini analize eden iletişim uzmanları, olaylar, oluşumlar, süreçler ve toplumdaki hareketlere ilişkin haber verme işlevselliğine bir de beklenen tehlikelerle ilgili medyaların uyarmaları gereken butona basma işlevselliğine öncelik vermeyi başarmışlardır. Bu bakış açısına göre, toplumdaki kitlesel iletişim aracı olarak medyalar, insanlar arası, gruplar arası ve topluluklar arası aracılık yapıyor. Ancak, haberlerin anlatıcısı ve yorumcusu rolünde medyalar o denli bir toplumsal hakikat kuruyorlar ki, kaynak haberde eksik olan öğeleri ilave eder veya güç merkezlerinin veya çıkar gruplarının beklenti ve isteklerine uygun olarak içerik düzüyorlar.

Sonuç olarak, medya manipülasyonu bakış açısına, güvenilir bilgilerin, kamu yararlı bilgilerin ve denetlenmiş bilgilerin kimliğini tespit etme sürecini zorlaştıran hiper bilgilendirme akını diye adlandırılan yanlış haber, yalan haberlere (fake news) gelmekteyiz. İşte bu bağlamda, medya

eğitimi ve okuryazarlığı oldukça büyük kitleye, tüm toplumsal kesimlere ve özellikle de genç insanlara hitap etme zamanında bir zorunluluktur.

Hiç kuşkusuz, tüm bu teorik çerçeve içerisinde, yaratıcı yöntemler ve içerikler aracılığıyla medya eğitiminin somut düzeylerine inmek gerekir. Bu, iş bu sürecin pedagojik boyutu anlamına gelmekte ve medya eğitiminin ve okuryazarlığının daha geniş çapta ve etkili olarak genişlemesini sağlayan modellerin uygulanması anlamına da gelmektedir. Medya okuryazarlığı hakkında CNN'de yayınlanan son bilgilerde, Kuzey Makedonya'da 2008 yılından bu yana medya okuryazarlığının tanıtımı alanında gerileme kaydedilmiştir. Kuzey Makedonya, medya eğitimi ve okuryazarlığı konusundaki ülkeler listesinin dibinde yer almaktadır.

Bu uyarıyı ciddiye almanın ve önceleri insan okuryazarlığı sorununa verilen özen kadar medya eğitimi ve okuryazarlığına da gereken önemi vermenin zamanı gelip çatmıştır. Bu denli acil ihtiyaç olan bu durum sadece tüm kurumlar için değil de toplumsal hayattaki herkes için bir gereksinimdir. Medya eğitimi ve okuryazarlığının ne anlama geldiği konusunda olabildiğince çok eğitim ve açıklama yapmanın zamanıdır. Medya okuryazarlığı boyutları toplumun tüm düzeylerine kadar, yalan yanlış haberlerin yayılmasıyla siyasi, sosyal, toplumsal ve kültürel hakikatleri algılamakta bozuklukların ortaya çıktığı ve özellikle de çevrimiçi medyaları sürekli kullanan genç insanlara yayılmalıdır.

Eleştirel düşünce ve pratikler ruhunda medya eğitimi ve okuryazarlığının sıkı uygulanmasının başları, medyalarla manipülasyon alanının daralmasını sağlayacak, bununla beraber kamu yararıyla sıkı bağda olan güvenilir haberlerin algılanması için alanını genişletecektir. Öğretim programlarına medya eğitiminin ve okuryazarlığının dahil edilmesi de belli başlı bir gereksinim olarak kalmaktadır çünkü sadece bu şekilde güvenilir ve değerli bilgilerle etkileşim koşulları sağlanabilmektedir.

Korona virüs pandemisi dönemi esnasında da, bu krizin gerçek durumuyla ilgili tamamen yanlış algıya kapılmamıza sebep olan çok sayıda yalan yanlış haberlere maruz kalıyoruz.
İnsanlarda yanlış fikirlere yol açma ve karmaşıklık yaratma amacıyla medyalarda sayısızca olayların olduğu bu dönemde eğitimler, çalıştaylar ve buna benzer yaratıcı etkinlikler sayesinde, medya eğitimi ve okuryazarlığı konseptinin tanıtımını ve doğrulamasını yapmaya ilişkin bir ivme daha kazandırabiliriz.

Medya eğitimi ve okuryazarlığı, gazeteciliğin temel misyonlarından biri olan profesyonel ve güvenilir bilgiler edinme anlamını taşımaktadır. Bu tür eğitimin, muntazam ve etik bilgilendirme, aynı zamanda da sağlam ve işlevsel demokrasi anlamı da vardır.

Çok sayıda modeller vardır, yeter ki, herkesin hayatında genel anlamda medyaların var olduğu toplumun sağlığı için hayati öneme sahip olan bu zorunluluğa daha büyük dürtü vermek için gereken istek olsun.